МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Факультет психології
Національний авіаційний університет
Кафедра педагогіки та психології професійної освіти **Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка**
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти
Кафедра теорії та методик початкової освіти

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
УЧАСНИКІВ МІЖВУЗІВСЬКОГО КРУГЛОГО СТОЛУ

«МОВА – ДУША НАРОДУ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР»

Київ-2019

УДК 159.9 (043.2)
ББК 88.4я43
М 54

Рецензенти:
Ковчина І. М. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри політичної психології та соціально-правових технології Факультету психології НПУ імені М. П. Драгоманова;
Мозгова Г.П. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психосоматики та психологічної реабілітації Факультету психології НПУ імені М. П. Драгоманова.

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету психології
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 7 від 6 березня 2019 р.).

Мова – душа народу: психологічний вимір: **збірник наукових праць** учасників міжвузівського круглого столу (21 лютого 2019 року, м. Київ) [Електронне видання] / за загальною редакцією доц. Вольнової Л.М. – Київ, 2019. – 50 с.

Збірник містить тези доповідей учасників міжвузівського круглого столу у формі інформаційної мозаїки «Мова – душа народу: психологічний вимір». Він охоплює проблемні питання, що стосуються мови як чинника особистісного становлення, вікових аспектів мовного розвитку особистості, соціально-психологічних проблем спілкування, а також ролі вербальних методів у практичній роботі педагога та психолога.

© Колектив авторів, 2019

© НПУ імені М.П.Драгоманова, 2019

ЗМІСТ

Бабич Антоніна Олександрівна	Особливості комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку в школах-інтернатах ……	**5**
Білицька Людмила Михайлівна	Особливості комунікаційної та мотиваційної сфери фітнес-тренерів ……	**7**
Богдан Людмила Миколаївна	Психолого-педагогічне спілкування як компонент педагогічної майстерності вчителя ..	**9**
Ващенко Наталія Михайлівна	Молодіжна лексика в українській мові ……	**11**
Волинська Світлана Григорівна	Комунікативна компетентність як невід'ємна складова іміджу сучасного педагога ……..	**13**
Вольнова Леся Миколаївна	Вербалізація у процесі роботи з психологічною ситуацією клієнта ……	**15**
Воробей Ігор Геннадійович	Мотивація до навчальної діяльності у дітей молодшого шкільного віку ……..	**18**
Галайда Оксана Анатоліївна	Особливості навчання читання англійською мовою молодших школярів (метод Phonics) ….	**20**
Задорожна Наталія Анатоліївна	Психологічні особливості загальної задоволеності життям у юнацькому віці ……	**22**
Кириченко Сергій Васильович	Комунікативна компетентність у роботі психолога ……	**24**
Кушмирук Євгенія Сергіївна	Повноцінне спілкування як шлях до психологічного благополуччя ……...	**26**
Позняк Тетяна Вікторівна	Педагогічне спілкування в умовах едукаційного середовища початкової школи ….	**28**
Пономаренко	Сучасні особливості комунікативної	

Тетяна Ігорівна	компетентності майбутніх психологів ……..	**31**
Прохоренко Яна Сергіївна	Мовна культура як чинник соціалізації особистості …….	**33**
Рак Григорій Сергійович	Особливості мовного розвитку дітей з розладами аутичного спектру …….	**35**
Сивоконенко Аліна Андріївна	Мова як чинник формування національної свідомості ……	**38**
Сокур Дарія Сергіївна	Вербальні методи профілактики адиктивної поведінки у підлітковому віці ……	**40**
Цьомик Христина Богданівна	Вербальні та невербальні засоби комунікації у подружній парі ……..	**42**
Чевельча Тетяна Романівна	Різновиди психологічних бар’єрів у процесі спілкування …….	**44**
Чистік Анастасія Олександрівна	Комунікативний потенціал як чинник професійної компетентності у майбутніх психологів ……	**48**

Бабич Антоніна Олександрівна
студентка І курсу, 12 МГПС групи спеціальності «Психологія»
НПУ імені М. П. Драгоманова
Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психосоматики та психологічної реабілітації
Мозгова Галина Петрівна

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ШКОЛАХ-ІНТЕРНАТАХ

У сучасний період розвитку української держави актуальною стає проблема формування комунікативної компетентності молодого покоління. У цьому контексті набуває актуальності проблема комунікативної компетентності молодших школярів шкіл-інтернатів, оскільки саме ці діти ще змалечку живуть в умовах дефіциту спілкування з дорослими.

Проблемі спілкування, в процесі якого відбувається обмін інформацією, міжособистісна взаємодія, присвяченні праці таких видатних психологів, як: Д. Ельконіна, М. Лісіної, О.Леонтьєва, О. Петровського та інших.

Комунікативну компетентність дітей молодшого шкільного віку слід розглядати в контексті сукупності умінь, що власне і визначають бажання дитини вступати в контакт з оточуючими; уміння правильно організовувати власне спілкування, що охоплює вміння слухати партнера, вміння влучно відповідати та грамотно будувати діалог та вміння вирішувати конфліктні ситуації, що виникають у розмові. Знання певних норм та правил, які необхідно дотримуватися під час спілкування з оточуючими є основною запорукою грамотно побудованого діалогу. Тому молодший шкільний вік є оптимальним періодом активного навчання правильної соціальної поведінки, мистецтву спілкування між дітьми різної статі, навчання комунікативних, мовленнєвих умінь, оскільки саме в цей період у дітей з’являються постійні обов’язки, що пов’язані з навчальною діяльністю [2, с. 42].

Головним завданням сучасних шкіл-інтернатів є, в першу чергу, створення умов для нормального фізичного, соціального та психічного розвитку дітей; засвоєння ними освітніх програм, правил поведінки та спілкування, власних прав та обов’язків і підготовка дітей до самостійного життя та функціонуванні в соціумі [3, с. 81].

Окрім навчання, важливою є і позаурочна діяльність дітей у школах-інтернатах. Це певні організовані та цілеспрямовані заняття, що проводяться

у вільний від навчання час для збагачення знань, умінь і навичок, формування самостійності у дітей, розвитку їх здібностей, а також розширення кола інтересів і організації дітьми активного відпочинку[4, с. 22].

Сучасні загальноосвітні школи-інтернати мають на меті сформувати правильну комунікативну компетентність у дітей молодшого шкільного віку. Загалом робити це можливо декількома способами, а саме:

- користуючись позаурочним часом, коли стає можливим розширення сфери міжособистісного спілкування між дітьми, завдяки включенню їх у спільну діяльність з однолітками. Так, наприклад, молодші школярі можуть виконувати окремий вид діяльності, об'єднуючись при цьому у групи, і, як наслідок, вимушені вступати у комунікативні стосунки один з одним;
- залучення дітей до участі у загальношкільних заходах – спортивних змаганнях, творчих конкурсах, художньо-естетичних заходах, а також у різноманітних шкільних гуртках, секціях, клубах за інтересами тощо;
- враховувати те, що спілкування школярів не обмежується стосунками у класі, важливим також є спілкування дітей у неформальних групах, що утворюються самостійно (без впливу дорослих) на основі спільних захоплень, інтересів, переконань;
- пам'ятати, що у школі-інтернаті відбувається тривале спілкування дітей з педагогами, завдяки чому є можливість спостерігати за дітьми в різноманітних соціальних умовах (взаємодія в групі, вирішення конфлікту, спілкування з дорослими тощо), на основі чого педагог має змогу допомогти розширити сфери спілкування молодших школярів [1, с. 20–21].

*Отже***,** формування комунікативної компетентності молодших школярів шкіл-інтернатів вимагає врахування особливостей молодшого шкільного віку, використання потенціалу позаурочної діяльності щодо формування комунікативної компетентності молодших школярів, а також чинників, які безпосередньо ускладнюють цей процес. До особливостей організації життєдіяльності вихованців шкіл-інтернатів належать: обмеження сфери спілкування, заорганізованість життєдіяльності дітей, гіперопіка і тотальний контроль за поведінкою учнів; неправильна організація спілкування дорослих з дітьми; зниження інтимності та довірливості, емоційна спрощеність спілкування; відсутність індивідуального підходу до дитини; тривога та ворожість щодо дорослих; порушення емоційно-вольового розвитку вихованців інтернатних закладів; нерозуміння емоційного стану іншої людини тощо.

Проблема формування комунікативної компетентності молодших школярів вимагає подальшого детального та різнопланового дослідження. Зокрема, виникає необхідність в апробації методики формування комунікативної компетентності молодших школярів шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Галигузова Л. Н., Мещерякова С. Ю., Царегородцева Л. М. Педагогические аспекты воспитания детей в домах ребенка и в детских домах. *Вопросы психологии*. 1990. № 6. С. 17–25.

2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

3. Канішевська Л. В. Виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності : монографія. Київ : ХмЦНП, 2011. 368 с.

4. Кобзар Б. С., Постовойтов Є. П. Специфіка позаурочної виховної роботи з учнями шкіл-інтернатів для дітей-сиріт, та дітей, які залишилися без піклування батьків. – Київ: Стилос, 1997. 311 с.

Білицька Людмила Михайлівна,
студентка ІІ курсу магістратури Спеціальності « Психологія»
Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова
Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
кафедри психосоматики та психологічної реабілітації
Якимчук Оксана Іванівна

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ТА МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ФІТНЕС-ТРЕНЕРІВ

Тренерська діяльність в умовах фітнес-центру є специфічним видом людської діяльності, яка охоплює уміння володіти не тільки професійними навичками, а й ефективне опанування комунікативними прийомами та знаннями психології. Вона популярна, соціально значуща і вимагає високого професіоналізму, соціальної спрямованості, розвинених комунікативних і пізнавальних здібностей, певних фізичних та емоційно-вольових якостей. Отже, актуальність даної теми полягає в тому, що, зрозумівши механізм

формування комунікативної та мотиваційної сфери людини, які особливості властиві успішному тренерові, керівники фітнес-центрів зможуть ефективно керувати фітнес-персоналом, підвищуючи продуктивність підприємства за допомогою навичок ефективної взаємодії, комунікації і мотивування своїх співробітників [3].

Чинником, що має мотивуюче значення та виявляє постановку людиною певних цілей, є рівень домагань особистості – прагнення досягти цілей того ступеня складності, на який людина вважає себе здатною. Мотивація не тільки детермінує діяльність людини, а й пронизує більшість сфер психічної активності, в тому числі й комунікативно-пізнавальну. Одна з найістотніших сторін особистості, які характеризують її комунікативно-мотиваційну сферу – це спрямованість. Проблема спілкування та мотивації людини привертала увагу вчених ще з давніх часів, а в наш час нараховує кілька десятків теорій [1].

Фітнесом захоплюються мільйони людей у нашій країні. Для більшості фітнес не тільки цікаве заняття, але робота, спілкування, основна справа життя. Тому психологічні проблеми у спілкуванні виникають постійно, які потрібно вирішувати ефективно. Психологічні особливості спортсмена визначаються, перш за все, змістом його комунікативної сфери, яка безпосередньо пов’язана з мотивацією. У мотивації спортсмена провідною завжди є потреба в самоактуалізації, спрямованій на реалізацію свого особистісного потенціалу. Саме цим тренер відрізняється від вчителя, продавця тощо.

Сучасний успішний тренер орієнтується, перш за все, на власний аналіз та оцінку інформації, здатний прогнозувати розвиток подій, мало схильний до конформних впливів. Він володіє хорошим природним інтелектом, комунікативними здібностями, які доповнюються високим рівнем професіоналізму. Необхідною рисою підприємницького мислення тренера є творчий характер, володіння основами психології та ефективними прийомами комунікації. Це дозволяє уникати стандартних, стереотипних рішень і знаходити виходи із ситуацій невизначеності [4].

Список використаних джерел:

1. Маклаков А. Г. Общая психология. Санкт-Петербург: Питер, 2017. 592 с.

2. Платонов К. К. Структура и развитие личности. Москва: Наука, 1986. 255 с.

3. Родионов А. В. Психология физического воспитания и спорта. Москва: Академический проект, 2004. 290 с.

4. Деркач А. А., Исаев А. А. Творчество тренера. Москва: Физкультура и спорт, 1982. 239 с.

Богдан Людмила Миколаївна,
вчитель початкових класів
Ліцею №144 імені Г.Ващенка м. Києва

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК КОМПОНЕНТ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Модернізація в усіх сферах життя суспільстві вимагає кардинальних змін у справі гуманізації освіти, зокрема шляхом її гуманітаризації. В основі цього процесу повинна стати особистість педагога, який володіє комплексом значущих знань, умінь і якостей, серед яких здатність до психологічної саморегуляції, прагнення до безперервного саморозвитку та професійного вдосконалення, активне поглиблення власного творчого потенціалу та розвиток педагогічної культури, загалом відточування власної професійної педагогічної майстерності. Сучасна система професійної педагогічної підготовки передбачає опанування учнями навчальних знань і практичних умінь: здатності яскраво і творчо виражати свої почуття, володіти прийомами та методами впливу на увагу аудиторії, вмінням регулювати свій психофізіологічний стан та керувати самопочуттям з метою успішної організації комунікативної діяльності та взаємодії з учнями тощо.

Як справедливо зауважують Л. Г.Кайдалова, Т. Ю.Вахрушева та Н. Б. Щокіна, педагогічна майстерність пов’язана передусім з високою культурою таких сфер діяльності вчителя, як організаторська, управлінська, виховна, трудова, ігрова та громадська. Також майстерний вчитель наділений здатністю до творчості, що допомагає йому швидко і гнучко розв’язувати актуальні питання освітнього процесу спільно учнями, створивши атмосферу співдружності та співтворчості, беручи до уваги інтереси і рівень вихованості кожного з них, а також зважаючи на індивідуальні та психологічні особливості школярів [3, с.6].

У сучасності українська педагогіка виокремлює чотири центральні компоненти педагогічної майстерності, характеристики майстерного вчителя: гуманістична спрямованість; професійна компетентність; педагогічні ЗУН; педагогічна техніка [1].

Л. М. Бєсєдіна у праці «Педагогічна майстерність, активні методи навчання та методична робота у навчальних закладах» доводить, що ефективність педагогічної комунікації значною мірою залежить від того, наскільки вчитель опанував вміння налагодити контакт з дитячою аудиторією, чи вміє він системно викласти основний навчальний матеріал, як побудована логіка його подачі, чи достатньо аргументовані певні факти, наскільки різноманітними засобами стимулювання та мотивації учнів до подальшої діяльності володіє вчитель, а також як організовує він процес заохочення, керування увагою, важлива і його здатність передбачати конфліктні ситуації, врегульовувати розбіжності в думках, запобігати емоційному напруженню у спілкуванні та долати бар'єри, долати актуальні конфлікти [1]. У такий спосіб системно сформовані комунікативні вміння в поєднанні зі необхідними психолого-педагогічними знаннями та навичками, методичним мистецтвом викладання, професійно важливими якостями особистості створюють надійні підвалини для формування педагогічної діяльності.

Рівень ефективності комунікативної взаємодії значною мірою залежить від психологічних характеристик, індивідуальних особливостей особистості вчителя та засобів педагогічного впливу. Комунікативна, перцептивна та інтерактивна структурні складові спілкування перебувають у тісному зв'язку з пізнавальною, емоційною, мотиваційно-рольовою сферами психіки, а тому вдосконалення психолого-педагогічного спілкування має охоплювати і розвиток всіх сфер психічної діяльності вчителя. Так, оптимізація психічного функціонування особистості вчителя логічним результатом матиме і вдосконаленням його спілкування.

Отже, умови сучасної педагогічної науки спонукають науковців і практиків шукати нові форми, методи і прийоми організації педагогічного спілкування не тільки в дитячому, а і в батьківському колективах, що, беззаперечно, сприятиме покращанню емоційно-позитивного клімату, який є запорукою успішної роботи з дітьми в навчальному закладі.

Список використаних джерел:

1. Бєсєдіна Л. М. Педагогічна майстерність, активні методи навчання та методична робота у навчальних закладах: методичний посібник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : КНИГА, 2009. 204 с.

2. Зязюн І. А. Проективний аналіз технологій педагогічної дії : [поняття, завдання освітньої технології. Пошук технологій, що відповідають новим освітнім запитам. Класифікація навчальних предметів]. *Педагогіка і психологія*. 2010. № 1. С. 22-43.

3. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача: навч. посібник. Харків: Вид-во НФаУ, 2009. 140 с.

Ващенко Наталія Михайлівна,
студентка ІІ курсу магістратури, 23 мгпсз групи
спеціальності «Психологія»
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
психосоматики та психологічної реабілітації
Вольнова Леся Миколаївна

МОЛОДІЖНА ЛЕКСИКА В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Мова будь-якого народу – це його історична пам'ять, втілена в слові. Як справедливо вказують вчені: «Тисячолітня духовна культура народу своєрідно і неповторно відбилася в мові, в її усній і письмовій формах, в пам'ятках різних жанрів – від давньоруських літописів і билин до творів сучасної художньої літератури [1]. Це підтверджує думку про те, що культура мови, культура слова забезпечує нерозривний зв'язок і єдність багатьох поколінь. «Те, що становить внутрішній світ людини, частково або повністю реалізується у мовленні: це інтелект, світ емоцій, інтуїція та уявлення, світ аксіологічних орієнтацій, моралі, самоаналізу, самооцінки, віра та духовність – усе це багатство й різноманітність пов’язані із зовнішнім та внутрішнім мовленням, його культурою». – переконана Г.М. Сагач [5, с.568].

Щодо жаргону та субкультурної лексики, то вони об'єднують людей одного способу життя, роду занять або ж одного віку, як, наприклад, молодіжний жаргон. Звісно, коли школярі виростають, то такі звичні їм слова, як «шнурок» або «хавати», перестають були складовою їхнього активного словника. Однак, насправді, ніхто не може передбачити долю того чи іншого жаргону. Одне слово може забутися через рік, а інше – входить у широкий вжиток і може залишитися на століття.

Слід зазначити, що деякі вчені (Лапова Є.Б., Подюков І.П, Маненкова Н.Ю., Уздинська О.В.) демонструють негативне, заперечне ставлення до сленгу та зауважують, що сленг обслуговує лише незначне число життєвих ситуацій, що він не має права на вивчення та відповідну

лексикографічну фіксацію [2]. Вони переконані, що саме культура мовлення свідчить про рівень освіченості та культури загалом, адже мовні конструкції, що складалися упродовж віків, відбиваючи різні грані культури людини, формують думку та її впорядковують.

Водночас кожна особистість унікальна, тому, можна допустити, що вона має право з допомогою мовлення «по-своєму» формулювати та виражати думки, почуття, погляди. Молодіжна лексика, відображаючи інтереси і потреби відповідної вікової групи, постійно змінюється, розвивається. Як показує практика, на її наповнення, становлення та поширення впливає розвиток інформаційних технологій та іноземні запозичення (особливо в останні десять років), кримінальний жаргон і ненормативна лексика (у 80-90-ті роки ХХ століття під впливом музичної пісенної культури), а також власна інтерпретація серед молоді деяких термінів (як от, «вікно» – пара, на яку не призначено занять, «екватор» – сесія на третьому курсі). Молодіжна лексика відображає бажання молодих людей бути сучасними, відрізнятися від інших. Активність, енергійність молоді впливає також і на емоційність, експресивність, але деяку приземленість лексики (як от, «лизатися» – цілуватися, «фігово» – погано), підпадаючи під вплив оточення. Як бачимо, у молодіжному середовищі сленг посідає помітне місце як засіб виділення індивіда із маси і спосіб вербального (мовного) спілкування («тусуватися» – збиратися для чогось).

Незалежно від того, чи ми схвалюємо, чи засуджуємо молодіжну лексику, молодим людям варто доносити думку про те, що їх специфічні слова не є загальнопоширеними, а тому для того, щоб підвищити особисту культуру мовлення та почуватися комфортно у будь-якому середовищі, потрібно працювати над своїм мовленням. Так, А. В. Корж у книзі «Українська мова професійного спрямування» називає низку шляхів вироблення стійких навичок самоконтролю і самоаналізу у процесі спілкування: 1) свідоме уникнення жаргонізмів, сленгу, арґо у повсякденному усному і писемному мовленні; 2) виваженість та неквапливість у спілкуванні – без пауз, «проковтнутих» слів; 3) систематична робота зі словником, посібниками із стилістики, оновлення знань з правопису; 4) опанування різними жанрами та видами писемного мовлення через читання різножанрової літератури, в тому числі й з ділового мовлення; 5) практикування систематичного записування власних думок та спостережень за поведінкою в різних мовних ситуаціях тощо [3, с.63].

Отже, варто назавжди запам’ятати слова відомого українського письменника М.Т.Рильського: «Мова – втілення думки. Що багатша думка, то багатша мова. Любі мої, вивчаймо її, розвиваймо її! Борімося за красу

мови, за правильність мови, за присутність мови, за багатство мови…» [4, 535]. Тобто шляхів мовної досконалості безліч, проте всі вони починаються з любові до рідної мови, з бажанням майстерно володіти нею, з почуттям власної відповідальності за рідну мову.

Список використаних джерел:

1. Байшашева К. У. О речевой культуре студентов. Современные научные достижения – 2013. Материал конференции. [Электронный ресурс]. – URL: http://www.rusnauka.com/4_SND_2013/Philologia/3_127154.doc.htm

2. Грабовий П. М. Український молодіжний сленг: сучасна картина світу / за ред. Ю. Л. Мосенкіса. Київ; Умань : Жовтий, 2010. 220 с.

3. Корж А. В. Українська мова професійного спрямування: навч. посіб. Київ : Правова Єдність, 2009. 296 с.

4. Рильський М. Зібрання творів у 20 томах. Київ: Наукова думка, 1983. Т.1: Поезії 1907–1929. Проза 1911–1925.

5. Сагач Г.М. Риторика: навч. посіб. для студентів серед. і вищ. навч. закладів [вид. 2-ге, перероб. і доп.]. Київ: ВД «Ін Юре», 2000. 568 с.

Волинська Світлана Григорівна,
заступник директора з навчально-виховної роботи
Ліцею №144 імені Г.Ващенка м. Київ

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ІМІДЖУ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

Тенденція постійно вчитися, підвищувати рівень своєї майстерності, розвивати творчу індивідуальність, проявляти не тільки бажання створювати щось нове, але й прагнення та здатність змінювати самого себе – ці всі складові особистісного та професійного становлення є актуальними для різних фахівців, а особливо для педагогів, імідж яких є однією з важливих умов ефективності освітнього процесу. Сучасний педагогічний імідж у працях І. А. Зязюна інтерпретується як невіддільний компонент у структурі авторитету вчителя, оскільки саме від забезпечує можливість конструктивного управління освітнім процесом [2].

Як зауважує О. А. Горовенко [1], для педагогічної науки у дослідженні іміджу важливими є такі складові: визначення педагогічних умов, що забезпечують ефективність освітнього процесу; окреслення критеріїв та

рівнів дослідження феномену; а також виокремлення рекомендацій педагогам щодо способів формування та удосконалення власного професійного іміджу.

Спираючись на сутнісні характеристики іміджу педагога, які розглядаються вченими у різних дослідженнях [1], можемо констатувати, що імідж вчителя початкової школи слід розглядати, як динамічний образ, що охоплює, по-перше, низку зовнішніх (візуальна привабливість, культура вербального і невербального спілкування) і внутрішніх (особистісні якості, моральні, етичні норми та ін.) характеристик, а, по-друге, комплекс професійних властивостей (професійна культура). Він створюється в результаті прямого їх сприйняття в процесі взаємодії педагога з учасниками освітнього процесу, або опосередковано через міркування оточуючих. Щодо комунікативного іміджу вчителя, то він об'єднує всі вербальні та невербальні особливості спілкування, комунікативної взаємодії, адже стосується того: що і як говоримо, чи вміємо словом привернути увагу до себе, які жести, міміку використовуємо, як сидимо, стоїмо й ходимо.

Імідж вчителя, його сутнісні характеристики та змістово-процесуальне наповнення визначаються значною мірою впливом соціально-економічних та історичних обставин, культурного потенціалу оточуючих. З іншого боку, професійний імідж вчителя реалізується проекцією його особистості і характеризується наявністю власного стилю та системою індивідуальних характеристик, що наділяють його неповторністю. Рушієм формування професійного іміджу сучасного педагога є мотиваційна сфера – саморегуляція активності особистості вчителя на окремих фазах педагогічної діяльності, передусім до і після виконання дії. Тобто імідж вчителя охоплює його яскраво виражене ставлення до життя, світогляд, до якого він прагне на основі свідомої роботи.

Варто зазначити, що імідж не завжди повною мірою відображає особистість його носія, але, незалежно від цього, створений образ може викликати до себе як позитивне, так і негативне ставлення [2]. З метою удосконалення свого професіоналізму вчителю необхідно звернути увагу і на вміння презентувати себе оточуючим у найбільш сприятливому світлі, адже саме педагогічне спілкування – це процес контактів, обміну і взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу, в ході якого відбувається передача знань, способів діяльності, суспільних цінностей, норм культури, тобто спілкування є ключовою особливістю роботи вчителя [3].

Отже, психоло-педагогічний аналіз світових тенденцій у галузі освіти, зокрема професійно-педагогічній, підтверджує необхідність встановлення

більш високих вимог як до професіоналізму, так і до особистих якостей учителя, і — як наслідок — до його іміджу.

Список використаних джерел:

1. Горовенко О. А. Формування особистісно-професійного іміджу учителя засобами самопрезентації. Харків: Вид. група «Основа», 2013. 112 с.

2. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність : хрестоматія : [навч. посіб.] / упоряд.: І.А. Зязюн, Н.Г. Базилевич, Т.Г. Дмитренко та ін. ; за ред. І.А. Зязюна. Київ : СПД Богданова А.М. 2002. 462 с.

3. Калюжный А. А. Психология формирования имиджа учителя. Москва: ВЛАДОС, 2004. 222 с.

Вольнова Леся Миколаївна
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ З ПСИХОЛОГІЧНОЮ СИТУАЦІЄЮ КЛІЄНТА

Оскільки сприйняття ситуації в кожного індивідуальне, то одна і та ж ситуація може викликати як певні переживання суб’єкта, так і спричиняти психологічні страждання. На сьогодні вже доведено, що людина не лише переживає та називає свої емоції, але й з допомогою лексичних, словотвірних, граматичних і фонетичних мовних засобів відображає їх інтенсивність, силу, тривалість, щирість тощо [2, с.251]. Оскільки психологічна ситуація – це єдність зовнішніх умов та їх суб’єктивної інтерпретації, то одне із головних завдань психологічної допомоги — вивести психологічну ситуацію клієнта у поле його свідомості, допомогти індивіду усвідомити та сформулювати, вербалізувати її. Це перший крок до конструктивного розв'язання складної ситуації, до ефективного виходу з неї.

Сербський учений І. Відановіч у книзі «Словник соціальної роботи» говорить про те, що вербалізація (англ. – verbalthinking, нім. – VerbalDenken) дозволяє різні психологічні події в житті людини передати у словесній формі, тобто описати «своїми словами» [4]. Роль такого озвучування, проговорювання, опредметнення внутрішнього досвіду у вигляді слів підтримується багатьма психологами психоаналітичного напряму. У рамках

цієї концепції вважається, що, коли клієнту вдається висловити свої переживання або проблеми, тоді від поступово починає розуміти підсвідомі явища, як наслідок, відбуваються зміни в особистості, які надалі ведуть до поліпшення самопочуття та більш конструктивної поведінки. З іншого боку, оскільки неусвідомлена психічна діяльність за своєю суттю є невербальною, то не завжди вербальні формулювання дозволяють точно, правдиво чи навіть чесно її відобразити. Певне «перекручування» може відбуватися, особливо, коли мова йде про дітей, досвід яких ще не настільки багатий, щоб вербалізувати всі свої переживанням словами, що ширші за «просто погано». Окрім того, іноді в процесі такої вербалізації клієнт несвідомо демонструє бажання відштовхнути неприємне, втілене у психологічній ситуації, замінити її особистісний сенс стереотипними уявленнями і асоціаціями про таку ситуацію.

В. Синявський та О. Сергєєнкова у «Психологічному словнику» розглядають вербалізацію як перехід суб'єктивних явищ у слова зовнішньої або внутрішньої мови внаслідок взаємодії першої і другої сигнальних систем. Водночас вони зауважують, що: «Все, що вербалізовано, – осмислено, але неясно осмислене може і не бути вербалізованим, що є переходом до суб'єктивного несвідомого і навіть до фізіологічного» [1, с.42]. Тобто вербалізація психологічної ситуації, емоцій, почуттів, переживань, пов'язаних з нею, справді, сприяє її кращому усвідомленню та проживанню, спонукає клієнта до активних дій, спрямованих на опанування цією ситуацією. Однак якісь аспекти досить часто залишаються невербалізованими, хоча зрозумілими для всіх носіїв певної культури. В цьому може бути проблема у процесі налагодження конструктивного діалогу з клієнтом, соціокультурні характеристики якого нам не відомі.

Особливою формою вербалізації можна вважати скриботерапію – написання листів (листів гніву, листів зцілення, листів померлому, листів у майбутнє, листів від свого «Я» тощо), адже тут показується як дія психолога на клієнта, так і вербальне та невербальне самовираження клієнта. Як підкреслює психолог-практик О.Фролова, «прописуючи свої почуття та обставини, які їх викликали, людина займається самопізнанням, написане стає більш зрозумілим і не таким загрозливим» [3]. Як у процесі написання, так і подальшого аналізу, перечитування листів ми отримуємо можливість переоцінити те, що сталося, подивитися на певну психологічну ситуацію з іншого боку, ніби зі сторони, можливо, більш об'єктивно. Для багатьох людей (як от, підлітків, які досить сором'язливі, чоловіків, яким з дитинства казали не жалітися) саме робота з листами дає змогу зберігати своєрідну

анонімність, конфіденційність, підвищує почуття безпеки, а також, як правило, не викликає внутрішнього опору.

Підсумовуючи, слід сказати, що вербалізація у роботі з психологічною ситуацією клієнта є досить важливим етапом психологічної допомоги. Навіть, якщо клієнт переконаний, що проблема немає вирішення, через вербалізацію він зосереджується на своїх думках, поглядах, цінностях, переконаннях і переживаннях, а не на тому, що кажуть інші. Прислухаючись до себе, клієнт починає шукати як причини труднощів, так і ресурси для їх вирішення, передусім у собі, вибираючи вихід із конкретної ситуації.

Список використаних джерел:

1. Психологічний словник / авт.-уклад.: В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова; за ред. Н.А.Побірченко. Київ: Наук. світ, 2007. 274 с.

2. Сліпецька В. Д. Вербалізація негативних емоцій: тенденції формування нового мовленнєвого стандарту. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер. : Філологічні науки (мовознавство)*. 2015. № 3. С. 250-255.

3. Фролова Ольга. Листи як метод терапевтичної роботи з травмою [Електронний ресурс]. URI: http://business-territory.com/articles/listi-yak-metod-terapevtichnoi-roboti-z-travmoyu (дата звернення: 31.07.2015).

4. Vidanović Ivan. Rečnik socijalnog rada. Beograd: Tiro-erc, 2006. 438 str.

Воробей Ігор Геннадійович,
студент другого курсу, 22 мгпс групи спеціальності «Психологія»
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
психосоматики та психологічної реабілітації
Вольнова Леся Миколаївна

МОТИВАЦІЯ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мотивація (лат. *movere* – приводити в рух, штовхати) – це психофізіологічний процес, що обумовлює спрямованість, організованість, активність особи для задоволення власних потреб (сукупність спонукань, що стимулюють до дії). Термін «мотивація» ввів у науковий обіг німецький філософ Артур Шопенгауер [5, с.87].

Мотивація у педагогіці завжди була і є одним з найважливіших компонентів навчання, фундаментом для здійснення всебічного розвитку особистості. Цією проблемою займалися К.Д. Ушинський; психологічні дослідження мотивації проводились Л.В. Занковим, Г.М.Дульньовим, М.М. Нудельманом, Б.І. Пінським, В.Г. Петровою, І.М. Соловйовим, Ж.І. Шиф, М.П. Феофановим та ін.

Слід зауважити, що одним з найважливіших елементів будь-якого навчального процесу є мотиваційний компонент. Це чітко ілюструють дані про засвоєння навчальної інформації дітьми 6-10 річного віку. «Навчання по-різному впливає на розумовий розвиток залежно від того, наскільки успішно воно виховує в учнів повноцінні мотиви учіння. Дослідні дані свідчать, що структура навчальної діяльності, адекватна цілям навчання, є чинником формування в учнів не лише системи операцій і знань, а й навчальних, пізнавальних інтересів, бажання вчитися, допитливості, любові до книги, прагнення до самоосвіти» [6, с.86].

П. М. Якобсон вважає, що на специфіку мотивів учіння впливають особливості особистості учня й характеристики динаміки самого процесу учіння. За А. К. Марковою, головними напрямами генезису мотивації є: якісне ускладнення мотиваційної сфери; подальше ускладнення зв'язків інтелектуальної, афективної, потребової сфер, оперативно-виконавчої та мотиваційної сторін діяльності; удосконалення здатності до підпорядкування мотивів, встановлення перспективних завдань поведінки [3, с.179].

Н. А. Воронова вказує, що навчальна мотивація визначається низкою специфічних чинників: 1) сама освітня система, освітній заклад, де відбувається навчальна діяльність; 2) організація освітнього процесу; 3) суб’єктивні особливості учнів (вік, стать, рівень пізнавального розвитку, здібності, рівень самооцінки, характер взаємодії з іншими школярами тощо); 4) суб’єктивні особливості вчителя, наприклад, його ставлення до учня, до справи; 5) характер навчального предмета [2, с.86].

В. А. Вінс та О. А. Стариченко наголошують, що у молодшому шкільному віці мотивація досягнень формується саме в процесі становлення дитини як школяра [1, с.32]. Розбіжності в оцінках вчителя і оцінках, очікуваних батьками, зумовлюють у молодшого школяра мотивацію уникнення невдач. Однак, якщо оцінки вчителя і батьків значно розходяться, то у дитини з’являється почуття невпевненості в своїх силах, а це спричиняє зниження результатів навченості. З іншого боку, коли оцінки вчителя і батьків подібні, то у дитини формується адекватна, іноді навіть дещо завищена самооцінка, а це сприяє розвитку самостійності і впевненості в собі.

На думку О.М. Леонтьєва, учень знає, чому треба вчитися, але це ще може не спонукати його до учіння. Лише за певних умов «знані» мотиви можуть стати реально дієвими. Так, першокласник не поспішає сідати за уроки, хоча й знає, що це потрібно, це його обов'язок. Він усвідомлює, що, не виконавши домашніх завдань, можна на уроці отримати «незадовільно», почути зауваження від учителя і розчарувати батьків. Однак цього часто буває недостатньо, щоб змусити себе готувати уроки. Такий «знаний» мотив є психологічно недієвим [4, с.336].

Підсумовуючи, слід вказати, що мотивація є однією з найважливіших умов, що забезпечує успішне формування в учнів знань, оскільки сприяє отриманню нової інформації, активізує її осмислення, допомагає розвитку мовлення, а також самостійному розумінню матеріалу. Важливим мотивом навчання є позитивна оцінка дорослими успіхів дитини. Адже успіх стимулює почуття задоволеності, сприяє формуванню впевненості у своїх силах. Переживання успіху у процесі виконання навчальних завдань надалі сприяє переходу до вищого рівня мотивації навчання.

Список використаних джерел:

1. Вінс В. А., Стариченко О. А. Соціально-психологічні особливості розвитку мотивації досягнень у дітей молодшого шкільного віку. *Молодий вчений*. 2016. Верес. (№ 9.1). С. 30–33.

2. Воронова Н. А. Мотивація навчальної діяльності молодших школярів. *Педагогічні науки: зб. наук. праць*. Херсон: В-во ХДУ, 2007. Вип. 45. С. 84-89.

3. Кормишев М. В. Психологічні механізми та умови розвитку мотивації учіння молодших школярів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова : зб. наук. праць. Серія 12 : Психологічні науки*. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2015. Вип. 1 (46). С. 178-183.

4. Кротенко В. І., Левадна Г. В. Підходи до розуміння навчальної мотивації у сучасній психології. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2011. Вип. 17. С. 334-338.

5. Окландер М. А., Жарська І. О. Поведінка споживача : навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2014. 208 с.

6. Савченко О. Я. Діагностика і дидактичні умови формування у молодших школярів мотивації уміння вчитися. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 85-98.

Галайда Оксана Анатоліївна,
вчитель початкових класів
Комунальний заклад «Луцький навчально-виховний комплекс
«Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 22 – ліцей Луцької міської ради»

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ (МЕТОД PHONICS)

Одне з найважливіших завдань початкової школи – формування у дітей навичок читання, що є фундаментом всієї подальшої освіти. Сформовані навички читання охоплюють як мінімум два основні компоненти: а) техніку читання (правильне і швидке сприйняття і озвучування слів, засноване на зв'язку між їх зоровими образами, з одного боку, і акустичними – з іншого), б) розуміння тексту (з'ясування його сенсу, зміст).

У зарубіжній методичній літературі [3; 4; 5] методи навчання читанню зазвичай характеризуються за критерієм одиниці навчання і серед них можна визначити такі:

- The Alphabetical Method – алфавітний метод;
- The Phonics Method – звуковий метод – метод Phonics;
- The Phonetical Method – звуковий (фонетичний) метод;
- The Look & Say Method – метод цілих слів;
- The Sentence Method – метод цілих речень;
- The Whole Language Method – метод розповіді.

У XX столітті в англомовних країнах активно розпочався пошук альтернативних, більш ефективних і досконалих методів читання. В період 2000-2017 рр. низка країн відмовляється від методу читання цілими словами. У 2000 році американська National Reading Panel (Національна група з читання) затвердила Phonics як частину програми навчання читання. У 2001 році у державну програму Великобританії було введено метод навчання читання Phonics. В Австралії уряд рекомендує цей метод для інтегрованого навчання письма і читання. Наслідуючи своїх колег у Сполучених Штатах Америки, Австралійський департамент освіти рекомендує, щоб вчителі навчили дітей декодувати за Phonics, оскільки ці навички є фундаментом ефективного читання. Як зазначається у доповіді Р. Роуза, з використанням методу Phonics в період з 1996 року до 2001 року приріст грамотності склав близько 20% [2, с. 691].

Мета Phonics – навчити дітей читати правильно, з розумінням прочитаного, швидко та із задоволенням. У 1985 році Андерсон у своїй книзі

«Becoming a nation of readers» (Стати нацією читачів) рекомендує три золотих правила Phonics, які є актуальними і в наш час:

1) починайте навчання у ранньому віці;

2) зробіть його простим і легким;

3) закінчуйте базовий курс до кінця другого року навчання [1].

Метод Phonics добре підходить до навчання читанню дітей молодшого шкільного віку, які працюють за індивідуальною програмою, дітей з дислексією або легким ступенем розумової відсталості. Національний Інститут дитячого здоров'я та розвитку людини Сполучених Штатів Америки стверджує, що читання за методом Phonics робить більший вклад в навчання читанню дітей, ніж альтернативні програми, що пропонують несистемний або нефонетичний підхід [3].

Систематичні заняття за методом Phonics є значно більш ефективними, ніж нефонетичні методи, та сприяють у подоланні труднощів читання в учнів з групи ризику або читців-інвалідів. Цілком очевидно, що вчення систематичного Phonics є найефективнішим способом навчання маленьких дітей читати, стверджують дослідники та педагоги Великобританії, особливо тих дітей, які мають ризик виникнення проблем з читанням.

Отож, підсумовуючи, слід сказати, що метод Phonics є дуже важливим в освіті кожної дитини, особливо для тих, хто вчить англійську як другу іноземну. Адже метод вчить дітей промовляти слова по звуках (буквах), що дає змогу впізнавати звуки в словах, правильно їх вимовляти, а отже полегшує сприйняття усного мовлення та його розуміння.

Список використаних джерел:

1. Beaming a Nation of Readers: The Report of the Commission on Reading / prepared by Richard C. Anderson, Elfrieda H. Hiebert, Judith A. Scott, Ian A. G. Wilkinson with contributions from members of the Commission on Reading. Washington, 1985. 152 p. http://textproject.org/assets/library/resources/Anderson-Hiebert-Scott-Wilkinson-Becoming-a-Nation-of-Readers.pdf

2. Susan M. Greve. Phonics for dummies. 2007.387c.

3. Wiley Blevins. Phonics from A to Z 2006. 240 c.

4. Wyse D. Synthetic phonics and the teaching of reading. *British Educational Research Journal*. Volume 34, Issue 6, 2008. P. 691–710.

5. Шевякова Анна. Методики обучения чтению: что лучше? [Электронный ресурс]. – URI: https://home-school-ng.livejournal.com/35228.html (дата обращения – 11.02.2019)

Задорожна Наталія Анатоліївна,
студентка 2 курсу магістратури, 23 змгпс групи,
спеціальності «Психологія»
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Науковий керівник:
кандидат філософських наук,
доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації
Якимчук Оксана Іванівна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАГАЛЬНОЇ ЗАДОВОЛЕНОСТІ ЖИТТЯМ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Один із важливих чинників задоволеності життям – є мова і спілкування! Як зазначив французький філософ Вовенарг Люк де Клапьє: «Тільки спілкування лікує від самовпевненості, нерішучості, зарозумілості, тільки вільний і невимушений обмін думками дозволяє вивчати людей, розпізнавати і порівнювати себе з ними» [5]. Якби людина була позбавлена можливості спілкуватися з народження, вона ніколи не змогла би стати соціальною особистістю, культурно розвиненою, нагадувала би людину лише зовні. Про це ми можемо знайти багато наукових підтверджень і життєвих прикладів (Л.С. Виготський [1] та ін.).

Проблема задоволеності життям у сучасному суспільстві стає все частіше предметом дослідження у психології. Це викликано гострою для науки і практики необхідністю у визначенні того, що слугує підставою для внутрішньої рівноваги особистості [1]. Вона існує у всіх вікових категоріях, але саме у юнацькому віці, як найбільш чутливому до змін у ставленні до себе, найважливішими виступають орієнтація на сенси життя, ціннісні установки та рівень самоставлення [2]. Задоволеність життям – це здатність особистості усвідомлювати своє життя, адекватно, спокійно і позитивно сприймаючи свою індивідуальність і оточуючий світ. Це вміння ставити перед собою життєві цілі і при зіставленні своїх цілей, бажань, намірів, сподівань з фактичними результатами, порівнювати теперішній свій стан з минулим, вірно та розумно зважувати перспектив на майбутнє [4].

Різні сторони буття людини впливають на переживання нею задоволеності та благополуччя, також вони охоплюють низку особливостей особистості, пов’язаних зі ставлення до себе та оточуючого світу. Більшість людей вважає, що щастя – емоція радості, і розглядає це як показник задоволеності життям. Але саме усвідомлена, а не емоційна задоволеність життям, є головною частиною щастя, якого так всі прагнуть.

Ідентифікація, самоідентифікація, рефлексія, емпатія, особистісний рівень спілкування – характеризує таку взаємодію, за якої особистість здатна до найглибшого саморозкриття і розуміння сутності іншої людини, самого себе і навколишнього світу. Л. В. Куліков визначає низку складових суб'єктивного благополуччя особистості: соціальне благополуччя, духовне, фізичне, матеріальне та психологічне [4]. Щодо психологічного благополуччя, то воно є більш стійким, якщо особистість є гармонійною. Також на нього має значущий вплив система мислення людини, її ставлення до оточуючого світу. Важлива роль і уміння визначити своє місце, статус в навколишньому середовищі, ставлення до людей, речей, знання, життя. Психологічного благополуччя можна досягти навчаючись умінням жити у злагоді з собою та іншими людьми, а в цьому, на думку А. М. Колишко, одну з головних ролей відіграє спілкування і мова особистості [3].

Підсумовуючи, можна сказати, що на загальний рівень задоволеності життям впливає цілий комплекс характеристик, що розглядаються в різних контекстах. Психологічне благополуччя тісно пов'язане із благополуччям соціальним, фізичним, духовним, матеріальним. Однак задоволеність життям це, передусім, усвідомлений процес. Людина, котра задоволена життям, розуміє, що щастя залежать особисто від неї та її власних вчинків, поглядів, а також бажання розвиватися у різних сферах свого життя.

Список використаних джерел:

1. Выготский Л. С. Педология подростка: проблема возраста. В 6-ти т. *Т. 4. Детская психология / Под ред. Д. Б. Эльконина*. Москва: Педагогика, 1984. С.5-220.

2. Келеси М. Развитие самопознания личности в раннем юношеском возрасте. Киев, 1996. 27 с.

3. Колышко А. М. Психология самоотношения. Гродно: ГрГУ, 2004. 102 с.

4. Куликов Л. В. Руководство к методикам диагностики психических состояний, настроений и сферы чувств. Санкт-Петербург: СпбГУ, 2003. 81 с.

5. Цитаты Вовенарга – Мнение [Электронный ресурс]. – URI: https://millionstatusov.ru/aut/vovenarg/t/mnenie.html

Кириченко Сергій Васильович,
студент 2 курсу, 23 ЗМГПС групи, спеціальності «Психологія»
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації
Дьоміна Ганна Анатоліївна

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У РОБОТІ ПСИХОЛОГА

Соціальні та економічні перетворення, що відбуваються останніми роками в українському суспільстві, призводять до виникнення великої кількості особистісних і міжособистісних проблем громадян держави, які, відповідно, потребують кваліфікованої професійної психологічної допомоги. Тому попит на психологічні послуги в різних сферах суспільної діяльності постійно підвищується, а, отже, зростають потреби і вимоги до системи професійної підготовки психологічних кадрів. Одним з аспектів цієї проблеми є завдання підвищення ефективності процесу підготовки фахівців-психологів у закладах вищої освіти [4, с.16].

Мета нашого дослідження – аналіз значення сформованої комунікативної компетентності в процесі підготовки психологів-практиків. Попри наявність значної кількості наукових досліджень, проблема підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх практичних психологів ще не достатньо досліджена в теоретико-методологічному та методичному аспектах. Поза увагою дослідників залишилася велика кількість питань, одне з основних при цьому – вимога до комунікативної підготовленості майбутнього практичного психолога.

Аналіз літературних джерел [2; 3; 4] показав, що психолог-практик повинен володіти такими видами компетентності:

– *технічна компетентність*: уміння трансформувати мету, поставлену перед психологом-практиком у систему конкретних завдань, застосувати їх практично;

– *міжособистісна комунікативна компетентність*: розвинені комунікативні, вербальні та невербальні здібності, чутливість до розуміння особистості клієнта і вміння його інтерпретувати, високий рівень усвідомлення особистісних характеристик, установок, розуміння мотивів поведінки клієнта;

– *контекстуальна компетентність*: володіння соціальним контекстом, в якому існує професія психолога;

– *концептуальна компетентність*: володіння тими загальноприйнятими основами знання, на яких базується практика психолога;

– *інтеграційна компетентність*: передбачає вміння давати поінформовані професійні оцінки (зокрема, з власної роботи), мислити логікою розвитку певного феномену психологічної інтерпретації напруженої ситуації особистості клієнта, приймати обґрунтовані рішення, розв'язувати проблеми та розставляти пріоритети.

Як бачимо, розвиток міжособистісної комунікативної компетентності більшість дослідників вважає одним із головних умінь психолога-практика [3, с.27]. Одним із чинників розвитку професійно-комунікативних здібностей майбутніх психологів є вербальна креативність. Вона охоплює цілий спектр професійно-особистісних якостей студента: емоційну рухливість, мотивацію, емпатію, рівень інтелектуального розвитку, комунікативні якості тощо, що загалом, як наслідок, показує словесний творчий потенціал професійної діяльності психолога [1, с. 122].

Розв'язання кожної проблеми під час роботи психолога-практика потребує від нього відповідного настрою та саме вербального виконання таких умов:

– налагодження взаєморозуміння між психологом і клієнтом, який звернувся за допомогою: психолог має переконати клієнта, що прагне допомогти і щиро зацікавлений його проблемами;

– створення доброзичливого морально-психологічного мікроклімату, коли клієнт має можливість відверто висловитися;

– формування настанови на заспокоєння;

– допомога клієнтові усвідомити причини ситуації, що склалась, і організувати спілкування таким чином, щоб клієнт сам поставив собі психологічний діагноз;

– допомога клієнтові розробити план його подальшої поведінки, виходячи із ситуації, що склалася;

– закріплення настанови клієнта на виконання ухваленого рішення за допомогою переконання або навіювання.

Отже, професійна вербальна майстерність психолога-практика, його глибоке знання психології особистості та спілкування, уміння побачити проблему очима клієнта, вміле використання різноманітних вербальних

прийомів психологічного впливу забезпечують успіх психологічного консультування.

Список використаних джерел:

1. Загальна психологія. Підручник / За загальною редакцією академіка С.Д. Максименка. 2-ге вид., переробл. і доп. Вінниця: Нова Книга,2004. 704 с.

2. Панок В., Титаренко Т. Основи практичної психології. Київ: Либідь, 2006. 536 с.

3. Пов'якель Н. І. Професіогенез саморегуляції мислення практичного психолога: монографія. Київ: НПУ ім.М.П. Драгоманова, 2003. 259 с.

4. Приходько Ю. О. Практична психологія, введення у професію. Київ: Каравела, 2010. 232с.

Кушмирук Євгенія Сергіївна
викладач кафедри психосоматики та психологічної реабілітації
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ПОВНОЦІННЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ШЛЯХ ДО ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ

Спілкування – взаємодія з метою обміну інформацією. У психології процесу спілкування відводиться важлива роль, не можливо припинити вивчати його, адже соціально-активна особистість не уявляє своє життя без спілкування. Останні 10 років більша частина міжособистісної взаємодії перейшла у спілкування он-лайн. Гаджети стали невіддільною частиною життя сучасної особистості: люди прокидаються та засинають з телефоном у руках.

Поняттям «Інтернет-залежність» науковці позначають психічний розлад, нестримне та нав'язане бажання вийти в Інтернет та нездатність вимкнути його. Це явище провокує стан фокусування на віртуальному житті, а не реальному. Особистість ігнорує спілкування в оф-лайні та втрачає навички комунікації та міжособистісної взаємодії в реальному житті, а не он-лайн.

На даний момент, Інтернет використовується не тільки для роботи, навчання чи пошуку корисної інформації, всесвітня павутина формує соціальне життя людей та вже заполонила увагу мільярдів людей – Facebook, Instagram, Twitter та ін. Кожен день користувачі поширюють світлини з власного життя, викладають «сторі», де діляться цікавинками чи новинами.

Здавалося б, подібне повинно розвивати навички комунікації та налагоджувати спілкування, але це відбувається знову ж таки в рамках програм, тобто он-лайн. Іноді, постійне спостерігання за чужими світлинами та досягненнями, не мотивує, а вводить особистість у стан фрустрації, людина починає жити чужим життям, замість того, щоб будувати власне.

У 2008 році Китай став першою країною, яка офіційно визнала Інтернет-залежність хворобою. У Великій Британії, США та Китаї існують спеціалізовані клініки для лікування цієї хвороби [2]. Інтернет-залежна людина – це особистість, яка знаходиться в мережі 6 та більше годин на день. Згідно з дослідженнями китайських науковців, 54% осіб (від 13 до 23 років) щоденно використовують мережу Інтернет до 3 годин, ще 31% проводить у «павутині» – 4-6 годин, інша категорія осіб майже живе он-лайн - понад 10 годин у мережі. Понад 45 % учасників опитування заявили, що не можуть прожити без комп'ютера та Інтернету. Навіть більше, в результаті дослідження, науковці провели медичне обстеження, з допомогою магнітно-резонансної томографії було з'ясовано, що Інтернет-залежність впливає на мозок індивіда подібно до наркотичної та алкогольної залежності. Крім цього, внаслідок відсутності фізичної активності, розвивається гіподинамія, погіршується зір, сон та порушення опорно-рухового апарату. Поряд із негативними наслідками для фізичного стану, неможливо заперечувати руйнівний вплив для психіки особистості, а саме розвиток схильності до агресивності, проблеми у комунікації з оточуючими, депресії та ін. У дітей відсутність можливості чи заборона на користування гаджетами може викликати не просто обурення, а й істеричні стани [1].

Вище сказане дає нам змогу стверджувати, що Інтернет-залежність та «загаджованість» дійсно небезпечна для людини та стає на заваді до повноцінного спілкування, що, як наслідок, зменшує можливість бути психологічно благополучною особистістю. Кажучи про психологічне благополуччя, важко уявити його становлення без процесу спілкування, що є одним із головних чинників, які впливають на формування особистості. Тому важко уявити, як людина, позбавлена живої комунікації, може бути гармонійно розвиненою. Інтернет-залежність ближче, аніж ми думаємо. Так, у 2018 році за результатами дослідження Національної академії правових наук України стало відомо, що 14-16 % дітей страждають Інтернет-залежністю [3]. Спілкування – потреба людини, яка проявляється від самого початку нашого життя. Спочатку дитина проявляє своє бажання у спілкуванні комплексом пожвавлення, пізніше опановує мовлення, щоб бути повноцінним учасником соціальної взаємодії. Тому наявність цієї проблеми в дитячому віці може гарантувати жахливі перспективи.

На щастя це «digital»-захворювання лікується. Окрім наявних спеціальних лікарень та програм, які в своїй основі керуються позбавленням доступу до мережі Інтернет та гаджетів взагалі, існують і інші способи. Психологи радять використовувати медитації, техніки аутотренінгу або спеціальні програми для гаджетів, які будуть блокувати доступ до мережі на встановлений час.

З іншого боку, у звіті «American Journal of Geriatric Psychiatry» зазначається, що використання всесвітньої павутини покращує діяльність мозку у людей середнього та похилого віку через стимуляцію мозкових центрів, що відповідають за прийняття рішень [3].

Отже, можемо зробити висновок, що Інтернет-залежність є однією з небезпечних сучасних хвороб, які несуть руйнівний вплив як на фізичну, так і на психічну складові особистості. Відсутність спілкування в реальному житті руйнує міжособистісні зв'язки, набуті соціальні норми та навички. Що ще більше віддаляє нас від омріяного психологічного благополуччя.

Список використаних джерел:

1. Альтер А. Нездоланні. Про збільшення кількості технологій, які призводять до звикання, і про бізнес, на якому тримають як на гачку/ пер. з англ. О.Бабушко. Київ: Форс Україна, 2017. 352 с.

2. Інтернет-залежність [Електронний ресурс]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Інтернет-залежність

3. Интернет-зависимость — болезнь XXI века [Електронний ресурс]. URL: https://kurs.com.ua/forums/topic/3811-internet-zavisimost-v-ukraine-i-mire/

Позняк Тетяна Вікторівна,
заступник директора з навчально-методичної роботи
Ліцею №144 імені Г.Ващенка м. Київ

ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ В УМОВАХ ЕДУКАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Модернізація сучасної парадигми навчально-виховного процесу зумовлює створення оптимальних умов для розвитку та саморозвитку учнів, виховання в них вміння приймати самостійні рішення, творчо вирішувати поставлені завдання. Саме тому основною метою нової державної освітньої політики є всебічний розвиток майбутнього покоління, досягнення якої

можливе лише завдяки впровадженню освітніх інновацій у навчально-виховний процес, особистісній орієнтації освіти.

Забезпечення єдності навчального і виховного процесів можливе завдяки підвищенню рівня загальної педагогічної культури вчителя, його вміння організовувати взаємодію з дітьми, комунікувати з ними і керувати їхньою діяльністю.

Найголовніший компонент шкільного навчання – це початкова ланка освіти. Це пов'язано із тим, що вона забезпечує формування основи для виховання як повноцінної особистості дитини, так і майбутнього свідчого громадянина. Активний особистісний розвиток починається саме в початкових класах, у цей період школярі проявляють прагнення досягти певного соціального статусу та місця в структурі міжособистісних стосунків, загалом у колективі однолітків. З огляду на це таким важливим є спілкування вчителя та дітей, особливо, що стосується налагодження на цьому етапі з кожним учнем тісних особистісних контактів.

Особливої значущості розгляд питання педагогічного спілкування в умовах початкової ланки школи набуває тому, що професійна діяльність учителя з дітьми такого віку значно відрізняється від завдань і функцій вчителя середньої і старшої ланки. Як стверджують О.Ващенко та С.Свириденко, її особливості зумовлені контингентом учнів, оскільки діти молодшого шкільного віку під керівництвом вчителя здійснюють як свої перші кроки у навчанні, оволодівають знаннями, уміннями і навичками у навчальній діяльності, так і формуються як особистості [1]. Відповідно, зростають вимоги до підготовки майбутнього вчителя, здатного працювати в умовах сучасного едукаційного середовища початкової школи. Саме тут доречним розглянути поняття едукації – це термін, яким позначають процесуальний компонент освіти у взаємозв'язку трьох його складників – навчання, виховання й розвитку (за А. Гончаренко [2]). Запровадження цього поняття зумовлене тим, що загальновживане поняття «навчально-виховний процес» не вказує на його природну триєдність і фактично приховує надзвичайно актуальний сьогодні аспект розвитку дитини.

Едукаційне середовище відкриває значні можливості для здоров'язбереження школярів. Сприятлива, доброзичлива атмосфера спілкування сприяє формуванню не тільки навичок спілкування та етики, а й створює умови для безконфліктного сприйняття та пізнання дітьми один одного, навчає розумінню мотивів поведінки інших людей, «прочитанню» їхнього внутрішнього емоційного стану; виховується ціла гамма емоцій та почуттів (чутливість, ніжність, уважність, співчуття тощо). Саме ці якості надалі складуть основу для морального розвитку дитини, їх прояв у

стосунках з оточуючими буде свідчити про рівень духовного та соціального здоров'я.

Спираючись на дослідження проблем комунікації, проведені Н. Денисенко, в едукаційному середовищі початкової школи можна виокремити низку етапів педагогічного спілкування:

1. Прогностичний етап: моделювання педагогом спілкування з класом у процесі підготовки до педагогічної діяльності.

2. Початковий період спілкування: організація безпосереднього спілкування з класом.

3. Управління спілкуванням у педагогічному процесі.

4. Аналіз здійсненої системи спілкування й моделювання спілкування у майбутній діяльності [3].

Як вказується в «Енциклопедії освіти», гуманізація стосунків учителя з учнями в умовах едукаційного середовища дає змогу створювати оптимальні умови для їх соціального розвитку, сприяє збалансуванню впливу зовнішніх соціально-педагогічних умов і внутрішніх чинників особистісного соціально-культурного розвитку учнів та педагогів у процесі їх спільної взаємодії, що підвищує в цілому якість освіти на всіх її рівнях, міру збереження фізичного, психічного, духовного й соціального здоров'я [4]. Тому вчителю слід намагатися, щоб учні не були лише об'єктами навчання, а поступово перетворювалися на суб'єктів: навчалися оцінювати проблему у предметній дискусії, опановували вміннями доводити правильність своїх міркувань, навчалися аналізувати причини помилок та здійснювати самоконтроль.

Список використаних джерел:

1. Ващенко О., Свириденко С. Організація здоров'язберігаючої діяльності початкової школи. *Початкова освіта*. 2005. № 46 (334). С.2-4.

2. Гончаренко А. Комунікативна компетентність – головна мета. *Дошкільне виховання*. 2008. № 7. С. 12-15.

3. Денисенко Н. Формування свідомого ставлення до здоров'я// *Дошкільне виховання*. 2008. № 9. С. 3-5.

4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

Пономаренко Тетяна Ігорівна,
аспірантка кафедри політичної психології
та соціально-правових технологій, Факультет психології, Національний
педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри політичної психології та
соціально-правових технологій
Зеленін Всеволод Володимирович

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Глобальна технологізація світу та активний розвиток суспільства вимагає швидких та вагомих змін у всіх сферах життя людини. Не є виключенням професійна діяльність психолога, яка останнім часом виходить на новий щабель надання послуг населенню країн, що активно розвиваються. Комунікативна компетентність особистості психолога є основним інструментом його професійної діяльності, тому вимагає постійного розвитку і вдосконалення відповідно до вимог сучасного світу.

Останні десять років дослідженням комунікативної компетентності особистості були присвячені роботи зарубіжних дослідників (Д. Адріан, Л.Бахман, М. Доррі, Ф. Лейл, А. Палмер та ін.), російських науковців (Л. Булигіна, І. Васільєва, М. Ісаєва, Н. Копилова, Б. Манаєнков, Д. Сурін) та українських учених (М. Заброцький, С. Максименко, С. Мащак, І. Поток, І. Черезова). Так, зокрема, дослідженнями комунікативної компетентності психологів займалися Л. Войтенко, Р. Даріглазова, О. Низовець, Ю. Паскевська та ін.

У психологічній науці під комунікативною компетентністю традиційно розуміють сукупність знань, умінь та навичок необхідних особистості для здійснення комунікативної діяльності; складно організоване професійно-особистісне утворення, що детермінує професійне становлення майбутніх психологів [1]; здатність людини досягати своїх цілей у соціальному житті [3].

У психолого-педагогічній літературі немає єдиної структури комунікативної компетентності. Найбільш розповсюдженими, як у вітчизняній, так й у зарубіжній літературі, є трикомпонентні структури. Вчені виокремлюють такі три компоненти [2]:

- когнітивний компонент пов’язаний із пізнанням іншої людини; охоплює здібності поділяти точку зору іншої людини, передбачити її поведінку, ефективно розв’язувати різні проблеми, що виникають між людьми, тощо (В. Абраменкова, Т. Антипіна, Л. Артемова, А. Бодальов, Т. Щербакова, В. Ядов та інші);
- емоційний компонент охоплює емоційну чуйність, емпатію, чутливість до іншого (В. Абраменкова, А. Кідрон, Т. Щербакова та інші);
- поведінковий компонент відображає здібності людини до співпраці, спільної діяльності, ініціативність, адекватність у спілкуванні, організаторські здібності тощо (В. Абраменкова, Л. Артемова, Ю. Ємельянов, Т. Щербакова та інші).

У сучасному світі інноваційних технологій практичний психолог може реалізовувати свою професійну діяльність одразу на чотирьох рівнях:

- індивідуальний рівень (індивідуальні консультації, терапевтичні сеанси, коуч-сесії);
- груповий рівень (групова терапія, соціально-психологічні тренінги, майстер-класи, просвітницька діяльність);
- публічний рівень (виступи на фестивалях, конференціях, форумах);
- медіа-рівень (консультування по Skype, прямі ефіри у Facebook, інформаційні пости в Instagram, ведення вебінарів, власний інформаційний YouTube-канал та навіть навчання он-лайн).

Останні п’ять років саме медіа-рівень користується значним попитом і дає багато переваг як для клієнтів, так і для психологів. Це обумовлено низкою переваг: економія часу на дорогу, можливість дистанційної роботи з будь-якої точки світу, розширення професійних горизонтів, також реклама в соціальних мережах є додатковим каналом залучення клієнтів й таке інше.

Але такий вид діяльності потребує формування та розвитку у майбутніх психологів новітніх комунікативних навичок. На даний час ці питання є мало вивченими, тому подальшу нашу роботу ми вбачаємо у дослідженні особливостей комунікативної компетентності практичного психолога у медіа-просторі.

Список використаних джерел:

1.Войтенко Л. М. Коммуникативная компетентность как детерминанта профессионального становления будущего психолога: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.07 «Педагогическая психология». Сочи, 2011. 254 с.

2.McCroskey J. C. Communication Competence and Performance: A Research and Pedagogical Perspective. *Communication Education*. 1982. Vol. 31. P. 42– 54.

3.Rickheit G., Srohner H. Handbook of Communicative Competence. Gottingen : Hubert & Co., 2008. 561 p.

Прохоренко Яна Сергіївна,
студентка 2 курсу, 226 групи, спеціальності «Практична психологія»,
Національний авіаційний університет
Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
педагогіки та психології професійної освіти
Хоменко-Семенова Леся Олексіївна

МОВНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Українська мова є не лише культурною спадщиною, надбанням нашого народу, але й невіддільною складовою його історії. Її роль у людському спілкуванні особлива, однак можна вважати, що комунікативна функція мови є первинною. Сьогодні в системі духовних цінностей кожної людини зокрема і всього суспільства загалом культура і мова завжди виступають у єдності. Мовна культура сприяє вираженню думки особистості, допомагає вербалізації її переживань та почуттів, забезпечує прояв активної, патріотичної позиції. При цьому мовна культура неможлива без засвоєння належних етичних норм спілкування, адже саме вони свідчать про рівень загальної культури особистості.

Мовний контакт реалізується з допомогою низки спеціальних мовних засобів. У різних мовах світу головний акцент робиться на лексичні, морфологічні, синтаксичні засоби вираження ввічливості, спеціальні мовні формули тощо. Використання всіх цих засобів формує у конкретній мові цілу систему – мовний етикет. Як вказується у «Словнику лінгвістичних термінів» під редакцією О.І.Ганича та І.С.Олійника: «Мовний етикет – національно специфічні правила мовної поведінки, які реалізуються в системі стійких формул і виразів, що рекомендуються для використання в різних ситуаціях ввічливого контакту зі співрозмовником, зокрема під час привітання, знайомства, звернення до співрозмовника, висловлення подяки,

прощання тощо»[1, с.133]. Тобто у кожній ситуації – зустрічі (Доброго ранку! Доброго дня!, Здоровенькі були!, Привіт!), прохання (Будь ласка!, Прошу! «Велике прохання…, Якщо ваша ласка! тощо), прощання (До побачення!, До зустрічі!, Прощавайте!, На все добре! Бувай!) тощо ми використовуємо стандартну групу висловлювань, часто синонімічних. Крім мовних формул, пов'язаних з дотриманням норма етикету, в літературі часто говорять також про соціально-мовні символи етикетного рівня (як от, етикетні форми заперечення (незгоди) і ствердження (згоди), форми питань, що поширені лише в певних соціально-культурних групах).

Звертання можна вважати однією з найбільш важливих та й поширених форм привернення уваги та налагодження контакту зі співрозмовником. Зважаючи на це потрібно завжди уважно та обережно ставитися до вибору форми висловлення, інакше наше звернення можуть розцінити як фамільярність або навіть образу людини, підбираючи звернення слід враховувати, що можемо принизити в ній почуття власної гідності, вживши недоречне звернення. Наприклад, «Бабусю!» замість «Пані!» чи «Тітко!» замість «Добродійко!» тощо.

Українська мова упродовж століть виробила цілу низку звертань, які задовольняють потреби мовця в найрізноманітніших ситуаціях спілкування. Так, у науковому стилі (як от, в лекціях, доповідях, наукових статтях, інших працях) поширеною є так звана «авторська множина», коли говорять «ми» замість «я» або «наші» замість «мої» тощо. У цьому стилі використовують формули: «ми переконані», «на нашу думку», «як свідчать результати наших досліджень», «ми прийшли до висновку» і т.д. Як стверджує Н. Ю. Ясакова, «формально «авторське» *ми* є ексклюзивним (указує на мовця (автора) і на третіх осіб, які є дотичними до названих дій), проте по суті таке *ми* є традиційним прагматичним варіантом *я*» [2, с.239].

У діловому мовленні теж більш поширене звернення на ви (між самими колегами-співробітниками, керівництвом, а також і щодо клієнтів). Це допомагає і налагодженню конструктивних службових відносин, і підтримці певної дистанції в колективі, а також забезпеченню партнерських відносин з клієнтами.

Отже, мовні формули (вітання, звертання, прощання тощо) є найважливішими складовими мовленнєвого етикету. Саме з них переважно розпочинається вивчення мови. Треба вміти їх правильно застосовувати стосовно до ситуації. Адже приємно почути слова вітання, особливо, якщо вони сказані щиро і рідною мовою.

Список використаних джерел:

1. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 360 с.

2. Ясакова Н. Семантика і функціонування займенника *ми* та дієслівних форм першої особи множини. *Мовознавчий вісник. Збірник наукових праць*. 2012. Вип. 14–15. С. 238–245.

Рак Григорій Сергійович,
студент ІІ курсу, 22 мгпс групи спеціальності «Психологія»
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
психосоматики та психологічної реабілітації
Вольнова Леся Миколаївна

ОСОБЛИВОСТІ МОВНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИЧНОГО СПЕКТРУ

Розлади аутистичного спектру (далі РАС) – це широкий спектр розладів, пов’язаних з аномальною поведінкою, що визначається якісними порушеннями соціальної взаємодії, вербальної та невербальної комунікації, стереотипною поведінкою. Група РАС надзвичайно різноманітна, вона охоплює класичний аутизм Каннера, так і легші і навіть прикордонні розлади [4].

Питання мовного розвитку у дітей з РАС не нове в науці, але не втрачає актуальність і донині. Зокрема різні його аспекти вивчали, як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, серед них: Е.Блейлер, Т.Ілляшенко, С.Конопляста, К.Лебединська, Н. Жукова, Т. Морозова, О. Нікольська, М. Шеремет та ін. Зокрема С. Морозов, Т. Морозова, В. Башина вважають, що аутизм – це «природжений психічний розлад, що виникає внаслідок порушення розвитку головного мозку і визначається вираженим і всебічним дефіцитом спілкування та соціальної взаємодії, а також обмеженими інтересами та стереотипними діями» [3, с.49]. Закордонні учені, як от Лео Каннер, вказують, що аутизм дослівно можна перекласти як «всередині себе», тобто він пов’язаний зі слабкою здатністю таких дітей співвідносити себе з іншими людьми та ситуаціями [1].

Для того, щоб розуміти особливості мовного розвитку дітей з розладами аутичного спектру, необхідно розуміти як такий розвиток співвідносить із загальним розвитком аутичної дитини. Загалом мовлення дітей з РАС часто

містить набір штампів, у них спостерігається нав'язливе прагнення до повторення малозрозумілих слів, які були почуті з будь-яких засобів інформації та не несуть смислового навантаження. Такі діти, як правило, говорять про себе в третій особі. Є низка відмінностей і кількісних (малий словниковий запас, обмеженість мови в використанні, затримка мовного розвитку відносно норми), і в якісних показниках (ехолалія, порушення граматичної будови мови, складнощі у комунікативному використанні мови). Розвиток мовлення у дітей з РАС може відрізнятися від нормативного У. Мамохіна звертає увагу на те, що діти з РАС у ранньому віці (18-36 місяців) значно частіше використовують не типові вокалізації, вони – верещать. Окрім того, діти із затримкою мовного розвитку 22-30-ти місяців важко орієнтуються не лише у складних словах на позначення місця, їжі, частин тіла, меблів, транспорту тощо, але й у словах полегшеної вимови, як от, звуках, діях, займенниках [4].

Наприклад, якщо спиратися на праці К. Лебединської та О. Нікольської, то можна говорити про чотири групи дітей з РАС, у яких порушена сфера мовлення [2]. Щодо першого типу розвитку аутизму, то такі діти мають найбільш складні порушення розвитку, як от, у них досить погано контрольована поведінка, активне мовлення практично відсутнє, ті випадкові окремі слова, які можна від них почути, є спонтанними та не мають чіткої мити, в тому числі й спрямованої на якусь свідому комунікацію. Якщо говорити про другий тип розвитку, то такі діти мають затримку передусім у мовленнєвому розвитку, тобто у розмові майже завжди користуються стереотипними фразами-штампами. Щодо їх розумового розвитку, то він впливає і на поведінку, яка має характер сукупності стереотипних дій, як моторних, так і мовленнєвих, які практично ніколи не простежуємо у дітей з нормальним розвитком. Для третього типу розладів аутичного спектру характерний відносно високий рівень інтелектуального та мовленнєвого розвитку дитини. Основні порушення стосуються діалогічного спілкування, зокрема такі діти не можуть налагодити конструктивний діалог. Це пов'язано із тим, що такі діти практично не орієнтуються на реакцію співрозмовника, а, отже, не можуть змінити чи скоригувати свою поведінку у процесі спілкування. У дітей четвертого типу простежується певна логічність мовлення, однак є значні фонетичні порушення. Наприклад, вони не виразно інтонують слова, а також не здатні контролювати модуляції свого голосу, загалом вони досить бідні, а також і неадекватні, оскільки дитина може голосно і виразно вимовляти окремі звуки або склади безвідносно до контексту сказаного. Також дитина має порушення розуміння чужого мовлення.

Загалом порушення мовлення найвиразніше простежуються після 3-х років. Для дітей з РАС типові неправильна постановка звуків та прийменникових конструкцій. Умовно порушення їх мови можна розділити на п’ять груп: 1) порушення мови, що є наслідком загальної затримки розвитку (фізіологічна ехолалія, бідність запасу слів і ін.); 2) мовні порушення, які спричинені затримкою у формування образу «Я», уявлення про себе як окремого суб’єкта (неправильне вживання займенників і дієслівних форм); 3) мовні порушення кататонічної природи (загасаюча, егоцентрична, внутрішня мова, аутизм, скандування, розтягнута або прискорена звуковимова, паралінгвістичне порушення тональності, змінений темп, тембр мови); 4) розлади мови, в основі яких лежить патологія асоціативного прогресу (порушення смислової сторони мови у вигляді незавершених, непослідовних асоціацій) [4].

Підсумовуючи, слід констатувати, що мовний розвиток дітей з РАС значною мірою залежить від того, чи є в дитини органічне ураження мозку, оскільки багато розладів аутистичного спектру може бути саме його наслідком. Рання діагностика аутизму необхідна, оскільки значна кількість дітей з порушеннями мовлення, досягаючи шкільного віку, можуть добре опанувати письмо, читання. Водночас у них є суттєві труднощі під час встановлення контакту. Вони більшість часу мовчать, їх мовлення є малозрозумілим або у них не сформоване достатньо саме вербальне мовленням, а тому вони не можуть його застосовувати як засіб комунікації. Тому доцільно використовувати засоби альтернативної комунікації та впроваджувати нові більш ефективні види роботи, щоб допомогти дітям з РАС адаптуватися до соціального середовища та розпочати здобувати початкову освіту.

Список використаних джерел:

1. Вітюк В., Тарасюк Л. Розвиток мовлення дітей з аутизмом як запорука подальшого навчання у школі. *Педагогічний часопис Волині*. 2016. № 1. С. 75-81.

2. Лебединская К.С., Никольская О.С. Диагностика раннего детского аутизма: учеб. изд. Москва: Просвещение, 1991. 96 с.

3. Літвінова О. В. Щодо питання систематизації мовленнєвих порушень при аутизмі. *Логопедія*. 2013. № 3. С. 48-51.

4. Мамохина У. А. Особенности речи при расстройствах аутистического спектра. *Аутизм и нарушения развития*. 2017. Т. 15. № 3. С. 24-33.

Сивоконенко Аліна Андріївна,
студентка 2 курсу, 227 групи, спеціальності «Практична психологія»,
Національний авіаційний університет
Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
педагогіки та психології професійної освіти
Хоменко-Семенова Леся Олексіївна

МОВА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Якщо розглядати сьогодення, коли питання мови торкаються не лише державотворення, але й ідентичності українського народу, його віри, його основи, ми розуміємо, як ніколи, що воно є чи не основним у збереженні наших цінностей і майбутнього розвитку України. Як вказує І. Огієнко у праці «Наука про рідномовні обов'язки»: «Рідна мова – це найважніша основа, що на ній зростає духовно й культурно кожний народ. У житті кожного народу, а особливо недержавного, рідна мова відіграє найголовнішу роль: рідна мова – то сила культури, а культура – сила народу» [2, с.11]. Відштовхуючись від цього положення та наголошуючи на впливі саме рідної мови на процес національного відродження, І. Огієнко окрему увагу звертає на так зване «рідномовне виховання». Серед положень, що відображають сутність такого виховання у формуванні національної свідомості підростаючої особистості та зберігають свою актуальність і донині, можна назвати такі:

- Мова – то серце народу: гине мова – гине народ.
- Хто цурається рідної мови, той у саме серце ранить свій народ.
- Літературна мова – то головний двигун культури народу.
- Для одного народу мусить бути тільки одна літературна мова.
- Головний обов'язок кожного свідомого громадянина – працювати для збільшення культури своєї літературної мови.
- Як про зрілість окремої особи, так і про зрілість цілого народу, судять найперше з культури його літературної мови тощо [1].

Ці положення багато дослідників називають мовними заповідями Митрополита Іларіона (Огієнка), оскільки в них чітко і лаконічно визначено всю сутність та роль рідної мови у збереженні та відродженні національної культури, в державотворенні, розвитку народного духу, у вихованні молодих людей як свідомих громадян.

Спілкування є засобом збереження історичної пам’яті, духовності певного народу, а тому самоусвідомлення, самоідентифікації як представника певної нації, як і будь-якої іншої етнічної спільноти людей, не може відбуватися без рідної мови. І саме мова забезпечує єдність поколінь, через пісні, легенди, міфи, книги тощо здійснюється функціонування і розвиток національного організму в просторовому та часовому вимірах.

На жаль, багаторічна антиукраїнська пропаганда зводила мовні цінності до прагматичних варіацій «провінції» чи «села». Це зараз ми розуміємо, що означає бути українцем. Наразі відчуваєш себе гідно, коли в транспорті чи магазині розмовляєш «своєю» мовою. Адже ще років п'ятнадцять тому люди соромилися навіть попросити водія вийти «на зупинці», оскільки одразу отримували низку колючих поглядів – типу «панаєхалі правінція».

Сьогодні все більше українців свідомо оцінюють значення рідної мови. А держава і відповідні закони сприяють її популяризації, хоча «популяризація в Україні української мови», на перший погляд, звучить парадоксально. Адже неможливо уявити, щоб, до прикладу, французи переймалися питанням популяризації мови. У Франції за паплюження рідної мови офіційний штраф – близько 600 Євро! А в Литві особа не може займати державну посаду, якщо не знає рідної мови! У нас же на заняттях в студентській аудиторії у деяких закладах вищої освіти понад 50% викладачів викладають російською, навіть за наявності відповідних законодавчих положень, що регулюють цей процес.

Звісно, що вагому роль у питанні становлення мови як чинника формування національної свідомості відіграє інтелігенція – науковці, письменники, композитори. Адже проведення низки тематичних досліджень сприяє вивченню та розв’язанню окремих правових, психологічних, етнічних тощо питань мовного розвитку, написання та поширення популярних високохудожніх творів українською мовою дозволяє донести до українців красу і неповторність нашої мови.

Чи не найголовнішу роль сьогодні в популяризації мови відіграє радіо та телебачення – загалом засоби масової інформації. Ми бачимо як збільшилися україномовні ефіри, чуємо багато нової автентичної української музики, переглядаємо сучасне українське кіно. Завдяки цьому прийдешні покоління вже не будуть «цуратися», а будуть гордо нести свою українську ідентичність.

Отже, у підсумку можемо сказати, що: вагомим засобом у формування держави та об’єднання українського суспільства у націю була, є та буде українська мова; підвищення авторитету української мови у різних сферах життя суспільства (освіта, засоби масової інформації, політика тощо)

посилюють механізм впливу мовного чинника на процес згуртування нації; вирішальним для піднесення авторитету української мови є формування національно свідомого громадянина.

Список використаних джерел:

1. Огієнко І. Десять заповідей про мову [Електронний ресурс]. *Сайт «Іван Огієнко».* URL: http://ohienko.kpnu.km.ua/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%8F-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B0 (дата звернення – 19.02.2019)

2. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. Львів: Фенікс, 1995. 46 с.

3. Павличко Д. Українська національна ідея: Статті, виступи, інтерв'ю. Документи. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 771 с.

Сокур Дарія Сергіївна,
студентка І курсу, 12 мгпс групи спеціальності «Психологія»,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Науковий керівник:
кандидат філософських наук,
доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації
Якимчук Оксана Іванівна

ВЕРБАЛЬНІ МЕТОДИ ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Під терміном «адиктивна поведінка» розуміють поведінку особистості, що перебуває у залежності від вживання певних речовин. Основною причиною виникнення такої залежності є прагнення до втечі від реальності за допомогою штучної зміни власного психічного стану. Цей ефект досягається залежною людиною з допомогою вживання психоактивних речовин або постійної фіксації уваги на певних видах діяльності, що спрямована на розвиток і підтримання інтенсивних емоцій.

Термін «адиктивна поведінка» в наукову літературу ввів Ц.П. Короленко, теорію адикції досліджували Д.В. Семенов, В. Качалов, О.Ю. Кондратьєв, С.А.Кулаков, Б.М. Левін та ін.; питання профілактичної роботи з підлітками розглядали А.Є. Лічко, В.С. Бітенський, В.М. Оржеховська, Н.Ю.Максимова, О.І. Пилипенко, І.П. Фіцула, В.П. Лютий, О.Г. Кирилова, А.Г. Макеєва та ін.

Профілактика адиктивної поведінки має особливе значення у підлітковому віці. По-перше, це нелегкий кризовий період розвитку, що відображає не тільки суб'єктивні явища процесу становлення, але і кризові явища суспільства. А по-друге, саме в підлітковому віці починають формуватися дуже важливі якості особистості, звернення до яких могло б стати однією з найважливіших складових профілактики залежної поведінки. Це такі якості, як прагнення до розвитку і самосвідомості, інтерес до своєї особистості і її потенціалу, здатність до самоспостереження [1]. Важливими особливостями цього періоду є поява рефлексії і формування моральних переконань. Підлітки починають усвідомлювати себе частиною суспільства і знаходять нові суспільно значущі позиції, роблять кроки до самовизначення.

Існує *три види профілактичної діяльності*, а саме первинна, вторинна і третинна профілактика. Кожен з цих видів має свої цілі, завдання, об'єкт, а також напрямки психологічного супроводу (просвітницький напрямок, діагностичний, корекційний) зі специфічними методами [3, С.41-50]. Вербальні методи профілактики широко представлені на всіх трьох етапах профілактичної роботи.

На першому етапі – це інформування (лекторії, заняття з використанням інтерактивної форми навчання та ін.); метод групової дискусії; соціально-психологічний тренінг; мотиваційно-особистісний тренінг та ін. [2].

На другому етапі профілактики адиктивної поведінки вербальні методи реалізуються у рамках просвітницької діяльності – метод групової дискусії; інформування; тренінг навичок і умінь; психологічне консультування [4].

На третьому етапі вербальні методи профілактики охоплюють: психологічне консультування (індивідуальне та групове); соціально-психологічний тренінг [4].

Підсумовуючи, слід сказати, що вербальні методи профілактики адиктивної поведінки посідають одне з перших місць в запобіганні розвитку адиктивної поведінки підлітків. Лекторії, профілактичні бесіди, соціально-психологічні тренінги дозволяють поширювати інформацію щодо шкоди, якої завдає вживання психоактивних речовин та пропагувати здоровий спосіб життя. Правильне застосування цих методів має превентивну дію щодо формування різних типів адиктивної залежності, і, як наслідок, веде до оздоровлення молодого покоління та суспільства загалом.

Список використаних джерел:

1. Беличева С. А. Основы превентивной психологии. Москва: Социальное здоровье России, 1994. 220 с.

2. Залыгина Н. А., Обухов Я. Л., Поликарпов В. А. Аддиктивное поведение молодежи: профилактика и психотерапия зависимостей. Минск: Пропилен, 2004. 195 с.

3. Квітковська Н. В. Психологія девіантної поведінкі учнів (умови, причини, Особливості виховання, проблемні родини, профілактика та корекція). Навчально-методичний посібник. Миколаїв, 2010. 240 с.

4. Николаев Л. А., Николаев Д. Л. Профилактика наркомании и сопутствующих заболеваний. М., 2005. 207 с.

Цьомик Христина Богданівна,
студентка 2 курсу, 2мСРСП групи
спеціальності «Соціальна педагогіка. Соціальна робота»,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації
Вольнова Леся Миколаївна

ВЕРБАЛЬНІ ТА НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ У ПОДРУЖНІЙ ПАРІ

Вступаючи в шлюб і створюючи сім'ю, люди розраховують здобути не лише певний соціальний статус, задовольнити фізіологічні й соціальні потреби, здобути опору й стабільність у завтрашньому дні, але й задовольнити власні духовні потреби. Одним з інструментів для взаєморозуміння між партнерами у подружжі є спілкування. Оскільки саме через його відсутність партнери віддаляються один від одного, а згодом можуть навіть зовсім втрачати контакт між собою.

Т. В. Андрєєва, тривалий час вивчаючи сімейні відносини, звернула увагу на низку відмінностей, які можна простежити у стилях спілкування, яким надають перевагу чоловіки та жінки. Як результат, оскільки ці стилі часто не збігаються, у кожного з подружжя може виникнути відчуття та стійка впевненість у тому, що партнер не хоче його вислухати і не розуміє його. Так, вчена наводить дані про те, що здебільшого чоловіки цінують саме незалежність, утвердження статусу, тоді як для жінки більш важливою є інтимність, довірливість відноси [1, с.24]. Проблеми виникають і при проханні дружини про допомогу. Чоловік, вислухавши проблему дружини,

логічно далі чекає від неї інформації про те, яку конкретно допомогу він може чи повинен надати. Подружні непорозуміння загострюються, оскільки чоловік не завжди розуміє, що його допомога часто полягає лише у вислуховуванні та співчутті. Натомість жінка, яка помічає, що у чоловіка якісь проблеми, хоче спонукати його просто виговоритися. Чоловік же вважає. що якщо дружина не компетентна у певному питанні, то вона не допоможе, а, отже, немає сенсу їй розповідати про свою проблему.

О. Гринчук, спираючись на дослідження Дж.Вуд, пояснює відмінності у використанні вербальної комунікації чоловіками та жінками передусім наявністю різних психологічних установок, набутих ними в процесі дорослішання. Так, у жінок формується статева ідентифікація схожості з матір'ю, тому вони вчаться використовувати комунікацію як важливий спосіб налагодження й підтримання взаємин із протилежною статтю. Формування статевої ідентифікації чоловіків відбувається під впливом розуміння своєї несхожості з матір'ю, відокремленості від неї, тому вони використовують мову як засіб контролю, збереження власної незалежності та підвищення статусу [3, с.215].

Вплив гендерних чинників на процес спілкування простежується і тоді, коли ми вивчаємо потреби чоловіка і жінки у спілкуванні. Так, чоловік здебільшого задовольняє свою потребу у спілкуванні упродовж робочого дня, тобто він не розмежовує різні сфери спілкування. Дружина має значно ширші потреби, а тому їй ділового спілкування недостатньо, вона сподівається заповнити дефіцит спілкування у сім'ї. Тому для душевної розмови між подружжям найважливіше є налагодження невербальних засобів комунікації, а наступним етапом у комунікації має бути ефективне вербальне спілкування.

У родині спілкуванням може бути і сама подія чи будь-яка взаємодія. Наприклад, якщо жінка гримить на кухні брудним посудом, то інші члени сім'ї розуміють, що це означає, що вона сердита. Якщо чоловік іде, голосно грюкнувши дверима, то це повідомлення теж легко прочитується. Кожна взаємодія в сім'ї або подія, як це називає А.Я. Варга, є зрозумілим невербальним повідомленням для членів сім'ї [2, с.36].

Отже, спілкування у подружній парі є важливе, оскільки за його допомогою вирішується низка як психологічних так і побутових питань. Проте, для того щоб процес спілкування був результативним важливо вивчити невербальні особливості свого партнера, які застосовуються під час комунікації, використати які є характерні вам, встановити довірливий контакт і вже згодом переходити до вербальних засобів комунікації.

Список використаних джерел:

1. Андреева Т. В. Психология современной семьи : монография. Санкт-Петербург: Речь, 2005. 244 с.

2. Варга А. Я. Системная семейная психотерапия: краткий лекционный курс. Санкт-Петербург: Речь, 2001. 144 с.

3. Гринчук О. Соціально-психологічні параметри гендерних відмінностей стилів сімейного спілкування. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. 2014. Вип. 19(1). С. 213-219.

Чевельча Тетяна Романівна,
студентка 2 курсу, 20 ПС групи, спеціальності «Психологія»
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
Науковий керівник:
викладач кафедри психосоматики та психологічної реабілітації
Кушмирук Євгенія Сергіївна

РІЗНОВИДИ ПСИХОЛОГІЧНИХ БАР'ЄРІВ У ПРОЦЕСІ СПІЛКУВАННЯ

У наш час науково-технічного і соціального прогресу зростає увага до дослідження різного характеру взаємозв'язків між людьми. Зокрема, вчені широко розглядають процес спілкування як один із важливих етапів соціалізації особистості. У XIX столітті це питання набуло особливого поширення, через постійні технологічно-інноваційні зміни у різних країнах.

Проблемі психологічних та комунікативних бар'єрів у своїх працях приділяли увагу відомі вчені та психологи: А.С. Золотнякова, А.В. Карпов, М.М.Філоненко, Л.І.Єрмолаєва, В.І.Журавльов, М.С.Каган, Л.П.Буєва, З.Фройд, К.Юнг, К.Хорні тощо.

Термін «бар'єри спілкування» А.Рояк характеризує як соціально-психологічний феномен, що проявляється внаслідок переживання особистістю труднощів спілкування. У своїх працях А.С.Золотнякова стверджує, що бар'єри спілкування є головною причиною різних конфліктних ситуацій, бо вони посилюють негативні переживання та психологічні установки різного спрямування – відчуття тривоги, пригнічення, упередженості, страху, низької самооцінки, сорому тощо [2, с.45-49]. Як зауважив з цього приводу О.О. Бодальов, «бар'єр спілкування це психічний стан, що проявляється в неадекватній пасивності суб'єкта і

перешкоджає виконанню ним тих або інших дій» [3, с.50]. Інакше кажучи, це чинники, що впливають на особистість та спричиняють втрату або спотворення сенсу інформації в процесі взаємодії. Не рідко вони призводять до зниження ефективності комунікації, виникнення напруги та негативних переживань.

У психологічній літературі відомо багато видів психологічних бар'єрів. Зокрема, вчені описують схожі перепони, які виникають у процесі спілкування, але надають їм різного за важливістю значення. Наприклад, Л.П.Буєва приділяє особливу увагу переживанням, які виникають у процесі спілкування і породжують своєрідні «бар'єри». Вона виділяє бар'єр першого враження, що сприяє помилковому сприйняттю співбесідника. Другим, але не менш важливим, є бар'єр необ'єктивності та безпідставної негативної установки, коли особистість зовнішньо негативно відноситися до співрозмовника в результаті різних прихованих причин. Також одним із найістотніших факторів виникнення конфліктів є віковий бар'єр, що проявляється у таких сферах людської взаємодії: серед дорослих та дітей, людей різних поколінь у соціальних групах чи верствах тощо [1].

Ґрунтуючись на психології відносин В.М.Мясищев класифікував «бар'єри», надаючи провідну роль особистісному аспекту. Він поділяє їх на три групи: 1) «бар'єри» відображення, через спотворене сприйняття: себе (неадекватна самооцінка); партнера (надання йому певних індивідуальних характеристик) або ситуації (спотворене уявлення про значущість ситуації); 2) «бар'єр» ставлення, через неадекватне ставлення: до себе (незадоволення роллю у суспільстві); до партнера (почуття неприязні) або ситуації (негативне ставлення до ситуації); 3) «бар'єри» звернення, що виникають: при формах звернення, що сприяють кооперації або малоефективній комунікації [4, с. 57-60]. На основі аналізу його праць, можна зазначити, що подолання бар'єрів він вбачає в аналізі власних дій та вчинків, самоконтролі, роботою над своїми зовнішніми та внутрішніми недоліками (наприклад, подолання невпевненості чи страху контакту з іншими через тренування та усвідомлення не критичності ситуації).

Варто зауважити, що види психологічних бар'єрів часто ототожнюються або схожі за описом. Саме тому, Е.Л.Берн найбільш цілісно класифікує їх за групами: естетичні, мотиваційні, інтелектуальні, моральні, бар'єри негативних емоцій та установок.

Оскільки людина – соціально активна істота, їй властиво щоденно вступати в контакти з іншими, для ефективної взаємодії з іншими важливим фактором є відсутність психологічних та комунікативних бар'єрів, що активізують негативні установки та переживання індивіда.

М.М.Філоненко стверджує, що перепони у спілкуванні можна попередити через індивідуальний підхід до кожного із них. Описуючи один із «бар'єрів» – комплексу неповноцінності – він дає рекомендації для його подолання: зміна зовнішнього середовища, активна робота особистості над собою, входження у нові соціальні групи тощо [4, с.58-61]. Це сприяє підвищенню рівня самооцінки, при цьому постійний контакт з людьми різного віку забезпечує подолання невпевненості у собі. А.С.Золотнякова підкреслює, що також у спілкуванні часто зустрічається бар'єр «очікування нерозуміння». Він, як і бар'єр першого враження, долається через аналіз поточної ситуації та передбачення власної реакції на небажані моменти чи емоційні аспекти, які можуть виникнути у процесі обміну інформацією [2].

Паралельно з вище перерахованими у психологічній літературі часто описується проблема завищеної самооцінки особистості, яка проявляється в упередженому ставленні до оточуючих людей, бо суб'єкт, відчуваючи себе кращим за інших, вважає, що вступати з іншими в контакт можна нешанобливо. Засобом подолання бар'єру зверхності є саморефлексія (усвідомлення причини труднощів у спілкуванні) та самоконтроль (адекватне сприйняття та лояльність у ставленні до інших).

Розмірковуючи про бар'єри спілкування сьогодні неможливо не зазначити про вплив різних технологічних засобів на комунікативну сферу людей, зокрема молодого покоління. Сучасне життя важко уявити без телефонів, планшетів та інших гаджетів, бо вони виступають для людини джерелами різноманітної корисної та легкодоступної інформації. Разом з тим, особистість, заглиблюючись у віртуальний світ, втрачає особливі індивідуальні навички спілкування – це впливає не лише на її цілісний розвиток, але і на здатність встановлення контактів з іншими. Постійне використання електронних пристроїв психологічно та комунікативно сковує людину у процесі взаємодії та викликає різноманітні проблеми у спілкуванні молоді. Вчені стверджують, що найчастіше у таких ситуаціях виникає нерозуміння (внаслідок обмеженості понятєвого апарату та наявності лексиконів), негативні емоційні прояви (агресія, стан гніву, відраза тощо), невміння слухати співрозмовника, небажання зрозуміти почуття іншого тощо. Як наслідок, у людини формуються своєрідні «бар'єри», які заважають її взаємодії з окремими індивідами та соціальними групами. Однак кожен індивід прагне до позитивної комунікації, яка можлива лише при звільненні особистості від перепон психологічного характеру. Можемо стверджувати, що гаджети активно стимулюють появу нових бар'єрів комунікації, які можна спостерігати у процесі взаємодії людей різних вікових періодів. Вони виникають як результат постійного спілкування онлайн, яке не потребує від

людини особливих вербальних та невербальних навичок комунікації, цілісного сприймання та щирого співчуття, емоційні реакції та навіть слова заміняються «смайлами» або сленгами. Разом із тим, взаємодія поза мережею Інтернет та телефонного листування вимагає від людини нового рівня сприйняття співбесідника, усвідомлення його особистісних рис та конструктивної відповіді на питання у процесі обміну інформацією різного характеру.

Підбиваючи підсумки, слід вказати, що соціально-психологічні дослідження сприяли диференціюванню підходів до розуміння та класифікації основних видів психологічних та комунікативних бар'єрів. Разом із тим, це дало поштовх до розмірковування та опису основних механізмів їх прогнозування, подолання та профілактики у процесі комунікації. Бар'єри спілкування багатогранні, різноманітні за своїм змістом, але близькі за підходами до їх подолання. Головним є усвідомлення власних помилок при взаємодії з іншими через саморефлексію, вміння адекватно інтеріоризувати зовнішні впливи суспільства та проявляти емпатійність у спілкуванні, здатність до самоконтролю та самовдосконалення, блокування антипатії чи інших негативних установок.

Список використаних джерел:

1. Буева Л. П. Человек: деятельность и общение. Москва : Мысль, 1978. 216 с.

2. Золотнякова А.С. Проблемы психологии общения. Ростов на Дону : РГПИ, 1976. 146 с.

3. Психология общения. Энцеклопедический словарь / под. ред. Бодалева А. А. Москва: Когито-центр, 2011. 2280 с.

4. Філоненко М. М. Психологія спілкування. Підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 224 с.

Чистік Анастасія Олександрівна,
студентка 6 курсу, 22 МГПС групи спеціальності «Психологія »
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації
Ханецька Тетяна Іванівна

КОМУНІКАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Розвиток особистості студента і формування його готовності до майбутньої професійної діяльності є ключовими в теорії та практиці вдосконалення роботи сучасного закладу вищої освіти. Саме під час навчання у вищій школі відбувається первинне опанування професії, визначаються життєва та світоглядна позиції молодої людини, вивчаються способи взаємодії, форми поведінки і спілкування. Вибір методів та засобів вдосконалення орієнтації в нових умовах багато в чому залежить від комунікативної компетентності і визначається розумінням її природи. На наш погляд, важливим є дослідження взаємозв'язку і взаємозумовленості двох процесів: розвиток особистості та становлення професіонала-психолога.

У професійній підготовці майбутнього психолога невіддільним елементом є розвиток його комунікативних здібностей, компетентності, самостійності, що визначає комунікативний потенціал фахівця.

Найважливіша якість діяльності психолога – професійна компетентність, яка охоплює: професійні знання, уміння, навички, здібності. До характеристик професійної компетентності також відносять: діапазон професійних можливостей, досконале володіння інструментарієм, прийомами і технологіями професійної діяльності [2]. Професійна компетентність психолога проявляється в творчому характері його діяльності, в активному пошуку новаторських підходів та інноваційних технологій, особистій ініціативі й професійній комунікабельності та професійній культурі.

Т. О. Вольфовська розглядає комунікативну компетентність як рівень сформованості особистого досвіду, який допомагає людині у межах власних здібностей та соціального статусу успішно функціонувати в суспільстві [1].

Психологи А. М. Сухов і А. О. Деркач трактують комунікативну компетентність як особистісну власність та як знання про способи орієнтації

у різних ситуаціях та вільне володіння вербальними та невербальними засобами спілкування [2].

О. Є. Прозорова в комунікативній компетентності вбачає інтегровану особистісну якість, яка забезпечує ситуативну адаптивність та вільне володіння вербальними та невербальними засобами спілкування [3]

Н. І. Пов'якель наголошує на тому, що ефективне вирішення психологом-практиком професійних завдань залежить від наявності та рівня сформованості цілої низки професійно важливих особистісних рис і якостей, серед яких, зокрема, вона виокремлює здатність майбутнього фахівця в галузі психології з діалогу і партнерства у створенні професійних відносин і регуляції професійного мислення, а також наявності професійно важливих соціально-когнітивних і комунікативних умінь [4].

Високий рівень комунікативного потенціалу фахівця, позначений як професіоналізм спілкування, визначається у нашому дослідженні як глибоко особистісний рівень компетентності, який не зводиться лише до знань і комунікативних умінь. Комунікативна компетентність професіонала збагачена духовно-моральними орієнтаціями особистості, а її складові властивості інтегровані на духовному рівні.

Комунікативна компетентність фахівця-психолога передбачає не лише вміння вести діалог з клієнтом, а й орієнтацію на партнера як рівноправного суб'єкта спілкування. Це активна взаємодія, взаєморозуміння, діалог психолога та клієнта. Діалог є найціннішим засобом діяльності психолога, а діалогізм найважливішою його професійною якістю.

Підсумовуючи, можемо сказати, що комунікативний потенціал професійної компетентності майбутнього психолога – це здатність (заснована на знаннях та чуттєвому досвіді) психолога орієнтуватися в ситуаціях професійного спілкування, розуміти мотиви, інтенції, стратегії поведінки, фрустрації як свої власні, так і партнерів зі спілкування, рівень опанування ними технологією та психотехнікою спілкування. А також вміння використовувати різноманітні засоби та методи впливу на особистість, адекватно сприймати та розуміти її, налагоджувати ефективну взаємодію.

Список використаних джерел:

1. Вольфовська Т. О. Комунікативна компетентність особистості як умова взаєморозуміння та досягнення згоди. *Психолого-педагогічна наука і суспільна ідеологія: матеріали методологічного семінару АПН України (12 листоп. 1998 р.).* Київ: Гнозис, 1998. С.306-307.

2. Деркач А.А., Зазыкин В.Г. Акмеология: Учебное пособие. Санкт-Петербург: Питер, 2003. 256 с.

3. Прозорова Е. В. Педагогические условия развития коммуникативной компетентности. *Мир психологии*. 2002. № 2. С. 191–202.

4. Пов’якель Н. І. Психологічна готовність до партнерства і особливості професійної саморегуляції практичного психолога. *Психологія: Зб. наук. пр. НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Вип. 2. Київ, 1998. С. 103–108.